

تأثیرپذیری حکومت و اخوان المسلمین سوریه از انقلاب اسلامی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۲ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۱۳

صادق سعیدیان^۱ - سعید خدادادی (نویسنده مسئول)^۲ - مهدی رضائی^۳ - شاهد سالخورده^۴

چکیده

انقلاب اسلامی ایران از مهم‌ترین انقلاب‌های یک قرن اخیر می‌باشد که بر جهان تأثیراتی را به دنبال داشته است که لازم است این تأثیرات مورد بررسی قرار گرفته شوند. فلذا این نوشتار به روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای به بررسی تأثیرپذیری حکومت و اخوان المسلمین سوریه از انقلاب اسلامی پرداخته است؛ زیرا حکومت و اخوان المسلمین سوریه یکی از طرفداران انقلاب ایران در اوایل انقلاب بوده است و تأثیراتی را از انقلاب گرفته؛ فلذا لازم است که این تأثیرپذیری مورد بررسی قرار گرفته شوند. بعد از بررسی‌هایی که در این زمینه انجام گرفت دستاوردهایی را به دنبال داشته است که از جمله اینکه امام خمینی برای صدور انقلاب به دنیا اقدامی از قبیل اعلام روز جهانی قدس، استفاده از فرصت حج و اعزام مسئولین ایرانی به کشورها مختلف، انجام داده است. اما این انقلاب تأثیرات دوگانه بر اخوان المسلمین سوریه داشته است: اول اینکه موجب احیای جبهه اخوان المسلمین در کشور شد، دیگر اینکه بعد از عدم حمایت ایران در مقابل حافظ‌اسد، این جبهه به دشمنی با ایران پرداخته و دست از حمایت خود از ایران برداشته و بر علیه آن اقداماتی نمودند. کلیدواژگان: سوریه، انقلاب اسلامی، اخوان المسلمین، امام خمینی.

طرح مسئله

- ۱ - دانشجوی دکتری تاریخ، گرایش تاریخ اسلام، دانشگاه ادیان و مذاهب قم، ایران، s.saeidian@Urd.ac.ir
- ۲ - دانش‌آموخته سطح ۴ حوزه علمیه قم، قم، ایران، saidkhod1368@gmail.com
- ۳ - دانشجوی دکتری تخصصی علوم سیاسی دانشگاه آزاد واحد نیشابور، خراسان رضوی، mehdi_80ir@yahoo.com
- ۴ - دانشجوی ارشد دانشگاه معارف قم، ایران، sahebolarvazzaman1412@gmail.com

انقلاب اسلامی ایران از مهم‌ترین اتفاقی بوده است که در یک قرن اخیر در جهان به وقوع پیوسته است، به‌گونه‌ای که توجه همه کشورهای را به خود معطوف نموده است. بسیاری از کشورهای استعمارگر به دنبال از بین بردن این انقلاب و دستاوردهایی که به دنبال داشته است، بودند، اما رهبران انقلاب اسلامی در صدد صدور این انقلاب به دیگر مناطق جهان بوده‌اند. در این زمینه نیز موفق بوده‌اند، به‌گونه‌ای که انقلاب اسلامی را به بالای ۹۰ کشور به صورت مستقیم یا غیرمستقیم صادر نموده‌اند.

یکی از این کشورهایی که انقلاب به آنجا صادر شده است و از آن تأثیراتی را گرفته‌اند، کشور سوریه و گروه اخوان المسلمین است که این نوشتار در صدد بررسی تأثیراتی است که انقلاب اسلامی بر اخوان المسلمین سوریه گذاشته است، می‌باشد؛ به‌خاطر اینکه این کشور وجوه مشترکی با انقلاب اسلامی داشته است که موجب نزدیک شدن آنها به گشته که از این جهت لازم است که این تأثیرات مورد بررسی قرار گرفته شود.

سؤال اصلی

سؤال تحقیق این است که تأثیرپذیری اخوان المسلمین سوریه از انقلاب اسلامی چگونه بوده است؟

سؤالات فرعی

اقدامات امام خمینی در زمینه تأثیر بر اخوان المسلمین سوریه چه بوده است؟

تأثیرات انقلاب اسلامی بر اخوان المسلمین سوریه چیست؟

فرضیه اصلی

بعد از بررسی‌های اجمالی می‌توان به تأثیرات درونی و بیرونی بر اخوان المسلمین سوریه اشاره نمود.

فرضیه فرعی

اما انقلاب اسلامی بر سوریه تأثیرات فرعی داشته است که عبارت‌اند از:

۱. اینکه امام خمینی اقداماتی مانند اعلام روز قدس، برگزاری حج و سفرهای مسئولان را برای تأثیر گذاری بر سوریه نام برد.
۲. انقلاب اسلامی بر اخوان المسلمین سوریه تأثیر گذاشت به گونه‌ای که آنها اقداماتی برای انقلاب نمودن، انجام دادند.

پیشینه

در این زمینه تحقیقات بسیاری صورت گرفته است از جمله: ابراهیم برزگر (۱۳۹۱) با توجه به نظریه‌های موجود درباره بازتاب سیستم‌های سیاسی جدید، تأثیرات انقلاب اسلامی را بررسی کرده است. منوچهر محمدی (۱۳۸۶) به بررسی تأثیرهای انقلاب اسلامی ایران در کشورهای مختلف جهان، به خصوص کشورهای اسلامی پرداخته است. رضاپور (۱۳۹۳) تأثیرات ساختاری و کارکردی انقلاب اسلامی بر عرصه بین‌المللی را بررسی کرده است. این کتب در فصولی به تأثیرات انقلاب اسلامی بر سوریه اشاره نموده‌اند.

روش جمع‌آوری اطلاعات

روش جمع‌آوری اطلاعات در این نوشتار، استفاده نمودن از منابع اسنادی است.

روش تحلیل اطلاعات

روش تحلیل اطلاعات در این نوشتار، تحلیل محتوا است

۱. اقدامات امام خمینی (ره) برای تأثیرگذاری بر سوریه

امام خمینی (ره) برای صدور انقلاب اسلامی به کشورهای آشوب زده اسلامی و ایجاد وحدت اسلامی، دست به ابتکاراتی زد که به برخی از آنها در ذیل اشاره می‌شود.

۱-۱. روز قدس

بعد از خیانت‌هایی که برخی کشورهای عربی در حق فلسطین انجام دادند و همچنین شکست‌هایی که در این زمینه خورده بودند، در بین مسلمانان نشاط از بین رفته بود که حضرت امام خمینی (ره) در این هنگام اقدام به اعلام روز جهانی قدس نمودند که موجب ایجاد نشاط و وحدت در بین مسلمانان در مقابل رژیم صهیونیستی و همچنین زمینه صدور انقلاب به دیگر کشورها را فراهم می‌کرد.

حضرت امام خمینی (ره) هنگام اعلام این تصمیم بیان می‌دارد: «از عموم مسلمانان جهان و دولت‌های اسلامی می‌خواهم که برای کوتاه‌کردن دست این غاصب و پشتیبانان آن، به هم پیوندند و جمیع مسلمانان جهان را دعوت می‌کنم آخرین جمعه ماه مبارک رمضان را که از ایام قدر است و می‌تواند تعیین‌کننده سرنوشت مردم فلسطین نیز باشد، به‌عنوان «روز قدس» انتخاب و طی مراسمی همبستگی بین‌المللی مسلمانان را در حمایت از حقوق قانونی مردم مسلمان اعلام نمایند» (امام خمینی، ۱۳۸۹: ج ۹، ص ۲۶۸).

از جمله تأثیرات این حرکت این بوده است که مردم کشورهای دیگر با اهداف ضدآمریکایی و صهیونیستی، انقلاب اسلامی ایران آشنا شدند که این امر زمینه را برای گسترش تأثیرات انقلاب اسلامی فراهم می‌نمود.

۱-۲. حج

از دیگر اقدامات امام خمینی (ره) برای ایجاد وحدت بین مسلمانان و صدور انقلاب به کشورهای اسلامی انجام دادند، موضوع حج است که مسئولان نظام و به‌ویژه امام خمینی (ره) برای استفاده نمودن از این فرصت

تلاش‌های بسیاری نمودند که از طریق بیانیه‌هایی که حضرت امام خمینی (در خصوص حج صادر نموده‌اند، می‌توان به تلاش‌های ایشان برای استفاده نمودن از این فرصت دست پیدا کرد.

«روح و پیام حج چیز دیگری غیر از این نخواهد بود که مسلمانان، هم دستورالعمل جهاد با نفس را بگیرند و هم برنامه مبارزه با کفر و شرک را». (امام خمینی، ۱۳۸۹: ج ۲۰، ص ۳۱۶).

این پیام امام خمینی نشان‌دهنده این است که ایشان در صدد استفاده از این فرصت حج برای صدور نمودن انقلاب و اینکه انقلاب اسلامی به دنبال مبارزه با کفر و شرک و همچنین صهیونیست می‌باشد. همین امر موجب تأثیرپذیری دیگر کشورها از انقلاب اسلامی می‌شده است.

۳-۱. سفرهای مسئولان نظام

بعد از انقلابی که در ایران صورت پذیرفت، بسیاری از کشورها در مقابل آن مقاومت نمودند که این امر به‌خاطر دلایلی از قبیل اینکه این انقلاب با منافع آنها در تعارض بوده است یا اینکه از انقلاب فهم درستی نداشته‌اند؛ فلذا سفرهایی مسئولان نظام به این‌گونه کشورها و آشنا نمودن آنها با مبانی و اهداف انقلاب اسلامی، بسیاری از این تعارضات را از بین برده و در نتیجه زمینه برای تأثیرگذاری بر آنها را فراهم می‌نموده است. (حشمت‌زاده، ۱۳۸۵: ص ۳۸ - ۳۶).

بنابراین، این‌گونه اقدامات باعث که در جنبش‌های سیاسی که در منطقه وجود داشته است از جمله اخوان المسلمین سوریه، تحولاتی صورت پذیرد:

الف) نهضت‌های اسلامی که در منطقه وجود داشته؛ ولی به پراگماتیسم اسلامی کمتر نزدیک بودند، فشار آورده شد که در اندیشه‌های خود تجدیدنظر کنند و به سمت عمل‌گرایی بیشتر حرکت نمایند.

ب) احزاب ملی‌گرا و چپ‌گرایی که در منطقه وجود داشتند را به تفکر نمودن در این زمینه که از موج اسلام‌گرایی کمک بگیرند یا اینکه با آن همراهی نمایند. (همان: ص ۷۱).

۲. ترکیب جمعیت سوریه

از لحاظ جمعیتی، طبق آمار سال ۲۰۱۱، جمعیت این کشور ۲۳/۵ میلیون است که ۹۰ درصد آن را مسلمانان تشکیل می‌دهند. در بین مسلمانان، ۷۴ درصد اهل سنت، ۱۱ درصد شیعه علوی، یک درصد شیعه دوازده امامی، سه درصد دروزی‌ها، پنج درصد اسماعیلیان و پنج درصد سایر مذاهب اسلامی اند.

جمعیت علویان که شیعه‌اثنی عشری اند، نزدیک به دو میلیون نفر است که در کوه‌های شمال غرب سوریه به موازات ساحل طرطوس تا انطاکیه ساکن اند. علویان پست‌های حساسی را در سوریه بر عهده داشته و گفته می‌شود حافظ‌اسد نیز خود یک علوی بود. (جعفری، ۱۳۹۴: ص ۱۱-۱۰).

۳. روابط ایران و سوریه

پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و درست در زمانی که دیگر کشورهای اسلامی سیاست دوگانه‌ای اتخاذ کرده بودند و از ترس تأثیر انقلاب اسلامی ایران به سرزمین‌هایشان به تکاپو افتاده بودند، سوریه از

جمله معدود کشورهای اسلامی بود که نه تنها دولت جمهوری اسلامی را به رسمیت شناخت، بلکه انقلاب اسلامی را هم مورد حمایت قرارداد.

در همان ابتدا و به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی، حافظ اسد رئیس جمهوری سوریه طی پیامی به مقامات ایران این پیروزی را تبریک گفت و این انقلاب را به عنوان ضربه مهلکی بر امپریالیسم امریکا و صهیونیسم قلمداد کرد؛ لذا از همان سال ابتدای انقلاب روابط سیاسی دوستانه‌ای بین ایران و سوریه آغاز گشت.

ایران و سوریه با حمایت از مبارزان فلسطینی در برابر اشغالگران صهیونیست و در یک جبهه قرار گرفتند هر دو دولت در مبارزه با صهیونیسم و مخالفت هر دو در برابر گسترش فعالیت نظامی امریکا در خلیج فارس و ایجاد پایگاه‌هایی در این منطقه و همچنین نیازهای اقتصادی دو کشور باعث تشدید علاقه‌مندی دو کشور گردید. از اواسط ۱۹۷۹ گرمی روابط میان ایران و سوریه کاملاً محسوس بود.

موقعیت حافظ اسد به گونه‌ای بود که به صورت علنی از انقلاب اسلامی ایران تمجید به عمل آورد. این حرکتی بود که در آن زمان مقامات سوری ناچار به توضیح در برابر بعضی از کشورهای عرب بودند.

دولت ایران دریافته بود که در لبنان بدون همکاری سوریه نمی‌تواند از شیعیان به پاخاسته آن کشور پشتیبانی کند.

سوریه نیز می‌دانست که بدون همکاری ایران نمی‌تواند آن گروه از شیعیان لبنانی را که معتقد بودند جنگ مقدس علیه غرب به راه انداخته‌اند، کنترل کند. روابط ایران و سوریه پس از انقلاب اسلامی ایران پیشرفت خوبی داشت و هر دو کشور با توجه به منافع ملی خود و موقعیتی که در منطقه و صحنه بین‌الملل

داشتند، به مسئله حسن روابط توجه خاصی ابراز داشتند و در تمام رخداد‌های پس از انقلاب در جامعه بین‌الملل و در بین کشورهای منطقه، سوریه از ایران حمایت کرد.

پس از انقلاب اسلامی روابط اقتصادی بین دو کشور نسبت به قبل رشد بیشتری یافت و تحولاتی در زمینه تجارت و حمل‌ونقل صورت گرفت روابط ایران و سوریه با شروع جنگ تحمیلی وارد مرحله جدیدی شد و تحول عمیق‌تری یافت.

باتوجه‌به هم مرز بودن سوریه و عراق و مشکلاتی که از گذشته بین دو کشور وجود داشت جنگ بین ایران و عراق اثر مستقیم برجای گذارد. پیروزی انقلاب اسلامی و به دنبال آن قطع رابطه با رژیم صهیونیستی و پیوستن ایران به صف مبارزان علیه اسرائیل و حمایت بی‌دریغ از حقوق حقه ملت فلسطین و از طرف دیگر آغاز جنگ با دشمن دیرین سوریه، یعنی عراق، نمی‌توانست بر رابطه دولت سوریه با ایران بی‌تأثیر باشد.

دولت سوریه در ابتدای جنگ از تهاجم گسترده عراق به ایران و پیروزی‌هایی که دشمن دیرینش در ابتدا به دست آورد وحشت‌زده شد. بدین علت از محکوم‌کردن علنی دولت عراق در آغاز خودداری کرد، زیرا می‌پنداشت که پس از پیروزی قدرتمندانه عراق بر ایران، نوبت حمله به سوریه خواهد رسید.

سوریه در ابتدا با احتیاط تنها به ارسال مقادیری اسلحه و تجهیزات به ایران بسنده کرد و درعین حال شروع به کمک به گروه‌ها و مخالفان صدام از جمله کردها، کمونیست‌ها، سوسیالیست‌ها و ... کرد؛ لیکن با مشاهده افزایش مقاومت نیروهای ایرانی در برابر متجاوزان عراقی، مواضع دولت

سوریه در حمایت از جمهوری اسلامی تغییر یافت و به صورت علنی از ایران حمایت و دولت عراق را به علت آغاز جنگ و حمله به ایران محکوم نمود و عراق را متهم کرد که به عنوان عامل امپریالیسم جنگ را به نفع امریکا و برای انحراف اعراب در مبارزه با اسرائیل شروع کرده است. (محمدی، ۱۳۸۶، ص ۲۰۷-۲۱۲)

۴. تأثیر بر اخوان المسلمین سوریه (محدورات دوگانه)

از تأثیرات انقلاب اسلامی ایران در سوریه به عنوان بهترین نمونه می توان از تحرك دوباره جنبش اخوان المسلمین در سال های ۱۹۸۰ و ۱۹۸۲ م یاد کرد که تقریباً پس از یک دهه رکود، تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران، مبارزات و فعالیت های خود را گسترش داد و نبرد مسلحانه وسیعی علیه رژیم بعث سوریه آغاز کرد. (نادمی، روابط سیاسی ایران و سوریه از پیروزی اسلامی تا امروز، ص ۸۴، به نقل از محمدی، ۱۳۸۶، ص ۹؟)

جنبش اسلامی سوریه درصدد برآمد تا به روش انقلاب ایران، یک انقلاب اسلامی نیز در سوریه ایجاد کند. البته لازم به ذکر است که اختلافات بین دولت سوریه و جنبش اخوان المسلمین در این کشور از زمان روی کار آمدن حزب بعث در این کشور آغاز شده بود، لیکن تحت تأثیر انقلاب اسلامی ایران، این رویارویی و اختلافات وارد مرحله جدیدتر و شدیدتری شد و به سمت مبارزات مسلحانه علیه دولت سوریه سوق پیدا کرد که هدف آن براندازی دولت و ایجاد یک حکومت اسلامی در این کشور بود. در مقابل دولت سوریه نیز عکس العمل شدیدی در برابر مخالفان از خود نشان داد و به مقابله و سرکوب شدید مخالفان و جنبش اخوان المسلمین پرداخت.

از طرفی مبارزان سوری که مبارزات خود را بر حق و آن را در راستای تحقق یک انقلاب اسلامی در سوریه می‌دانستند، متوقع کمک، همکاری و همدردی از طرف رهبران انقلاب اسلامی ایران بودند و انتظار داشتند که انقلاب اسلامی دولت سوریه را در مورد سرکوب مبارزان محکوم نموده و از جنبش‌های اسلامی سوریه حمایت نماید.

در تماس‌هایی که از طرف رهبران و اعضای گروه اخوان المسلمین سوریه با مقامات ایرانی و رهبران انقلاب صورت گرفت، مرتباً از موضع ایران در قبال رژیم سوریه سؤال می‌کردند. (نادمی، روابط سیاسی ایران و سوریه از پیروزی اسلامی تا امروز، ص ۸۴، به نقل از محمدی، ۱۳۸۶، ص ۴)

به دنبال کشتار وحشتناکی که پس از شورش‌های گسترده مردم و دانشجویان در شهر حما و حلب در فوریه سال ۱۹۸۲ رخ داد، در این درگیری که سه هفته به طول انجامید. نیروهای اخوان المسلمین از سوی ارتش به شدت سرکوب شدند و به گفته منابع غیر رسمی در این درگیری‌ها که شامل بمباران هوایی شهر حما بود، ۲۵۰۰۰ نفر غیرنظامی کشته شدند. (حما، ماساه العصر، ۱۹۸۳)

نیروهای اخوان پس از این برخورد دولت سوریه، انتظار همدردی از طرف انقلاب اسلامی و قطع رابطه دولت ایران با دولت بعث سوریه را داشتند و در این راستا کوشش‌های فراوانی نیز نمودند. ابتدا به نشر و افشای مطالبی تحت عنوان تحلیل‌های درون‌گروهی حزب بعث پیرامون اهداف سوری‌ها از رابطه با ایران پرداختند، حتی شخصیت‌های اخوان المسلمین سوریه به‌منظور ایجاد رابطه و جلب حمایت انقلاب اسلامی به ایران

مسافرت کردند. (عباس خامه یار، تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر جنبش اخوان المسلمین، (پایان نامه)، ص ۲۸۰ به نقل از محمدی، ۱۳۸۶)

مردم و جنبش‌های سوریه در بین سایر کشورهای عرب و کشورهای مسلمان منطقه بیشترین انگیزه جهت برپایی یک حکومت اسلامی در سوریه را بعد از حرکت‌های اسلامی در لبنان و عراق از انقلاب ایران گرفتند. این مسئله یعنی تأثیرپذیرفتن حرکت‌های اسلامی سوریه از انقلاب اسلامی ایران، بارها از سوی رهبران و اعضای اخوان المسلمین سوریه مورد تأیید قرار گرفته و آنها در سال‌های ابتدای انقلاب اسلامی حمایت خود را بارها از انقلاب اسلامی اعلان داشتند: استاد عصام العطار یکی از رهبران برجسته و تاریخی جنبش اخوان المسلمین سوریه که به داشتن اخلاص و طهارت انقلابی و سابقه جهادی شهرت دارد و در طول عمرش با هیچ حاکمی سازش نکرده و به کاخ هیچ شاهزاده‌ای نزدیک نشده است، کتاب جامعی به رشته تحریر در آورد و در آن تاریخچه، ابعاد و ریشه‌های انقلاب اسلامی را تجزیه و تحلیل کرد.

وی همواره از انقلاب اسلامی ایران جانب‌داری کرده و با ارسال پیام‌های متعدد، پیروزی انقلاب را به امام خمینی تبریک و تهنیت گفته و از آن پشتیبانی به عمل آورده است. (همان، ص ۲۶۹)

همچنین سخنان استاد عصام العطار در خصوص حمایت و تأیید انقلاب اسلامی ایران روی نوارهای کاست ضبط و در سطح وسیعی میان جوانان مسلمان توزیع می‌شود. مجله «الرائد» که توسط ایشان در آلمان منتشر می‌شد نقش به‌سزایی در شرح دیدگاه‌ها و مواضع انقلاب اسلامی و تبیین اهداف آن داشته است. (همان)

نشریه «النذیر» ارگان جبهه اسلامی سوریه در مه ۱۹۸۰ بیانیه ای به چاپ رساند که در ماده اول آن آمده بود:

انقلاب اسلامی ایران انقلاب تمام جنبش‌های اسلامی در جهان اسلام است، هر چند که ممکن است مکاتب فکری مختلفی میان این جنبش‌ها وجود داشته باشد.

و در ماده دوم بیانیه عنوان شده بود:

هر گونه توسل به زور علیه انقلاب اسلامی ایران و هر گونه خیانت به آن از طرف دیگر، در آینده به تمام جنبش‌های اسلامی در سراسر جهان ضربه خواهد زد. در این بیانیه از خواسته‌های جمهوری اسلامی ایران در برابر آمریکا و غرب در جریان گروگان‌گیری سفارت آمریکا در تهران حمایت شده و از آمریکا خواسته شده بود که حملات خود را علیه جمهوری اسلامی ایران متوقف کند. (النذیر (ارگان جبهه اسلامی سوریه)، شماره ۱۸، صص ۲۶ - ۲۵)

جبهه اسلامی سوریه همچنین تأکید کرده بود که در طول هزار سال تاریخ‌گذشته اسلام، هیچ حادثه‌ای نظیر انقلاب اسلامی ایران تحت رهبری امام خمینی میان مسلمانان وحدت ایجاد نکرده است. این جبهه اولین جنبش اسلامی بود که از اصطلاح «انقلاب اسلامی» استفاده کرد و در نشریات خود به انقلاب اسلامی سوریه اشاره کرد. همچنین در بیانیه انقلاب اسلامی در سوریه، جمهوری اسلامی در ایران تنها حکومت اسلامی موجود در جهان عنوان شده بود. (فراقی، انقلاب اسلامی و بازتاب آن، ص ۸۰ به نقل از محمدی، ۱۳۸۶)

در راستای تأیید انقلاب اسلامی استاد عصام العطار می‌گوید:

به مسئولان نهضت‌های اسلامی در سراسر جهان، چنانچه این امر تنها به ایران اختصاص داشت احتمال می‌رفت یک راه‌حل میانه‌ای را می‌پذیرفت، لیکن این امر به اسلام و کلیه مسلمانان جهان تعلق دارد. اکنون اسلام امانتی است به گردن تنها حکومت اسلامی جهان که در قرن بیستم با نثار خون جوانانش حکومت الله را بر حکومت طاغوتیان و استعمارگران و صهیونیسم بین‌الملل ترجیح داده است. در این بیانیه به دیدگاه انقلاب ایران نسبت به کسانی که می‌کوشند انقلاب را تضعیف کنند اشاره شده که از چهار حالت خارج ندیده است:

اولاً مسلمانی که نتوانسته عصر اسلام و نهضت ویرانگر اسلامی را درک کند و هنوز در دوران تسلیم‌طلبی و ذهنیت سلطه‌پذیری قرار دارد.

ثانیاً مزدوری که به نفع دشمنان اسلام و به ضرر مسلمانان وساطت می‌کند و با توسل به شگردهای مختلف اهدافش را دنبال می‌کند.

ثالثاً مسلمان کوردلی که هیچ عقیده و اراده‌ای از خود ندارد و دیگران او را تحریک می‌کنند و رابعاً کسانی که احتمالاً دارای منافعی باشند که میان این‌وآن به مزایده می‌گذارند. (خامه یار، تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر جنبش اخوان‌المسلمین، (پایان‌نامه)، ص ۲۷۰ به نقل از محمدی، ۱۳۸۶)

در مقابل این همه شور و احساس، سران انقلاب اسلامی ایران حمایت چندانی را از شورشیان سوریه و جنبش اخوان‌المسلمین سوریه به عمل نیاوردند و ترجیح دادند تا روابط خود را با دولت سوریه ادامه دهند. این عدم حمایت از چند زاویه و دیدگاه قابل بررسی است؛

۱. یک مسئله مهم این است که سلامت فکری حرکت مذهبی اخوان‌المسلمین سوریه از نظر رهبران انقلاب اسلامی مورد تردید بود؛ زیرا که

از ابتدا رهبران اخوان سوریه طرفدار نوعی رادیکالیسم اسلامی بوده و در مواضع اقتصادی خود به سوسیالیسم اسلامی اعتقاد داشتند. این نظرات سوسیالیستی - اسلامی آنها در کتاب معروف سباعی که از اولین رهبران اخوان المسلمین سوریه می‌باشد، تحت عنوان الاشتراکیه الاسلامیه مطرح شده و مورد بررسی قرار گرفته است. (نادمی، روابط سیاسی ایران و سوریه از پیروزی انقلاب اسلامی تا امروز، ص ۸۵ به نقل از محمدی، ۱۳۸۶، ص ۴)

۲. یک عده مسئله عدم توجه رهبران انقلاب اسلامی را به جنبش اخوان المسلمین سوریه از دید مسئله مذهبی و اختلافات مذهبی در بین مسلمانان نگریده‌اند و علت آن را این دانسته‌اند که انقلاب ایران یک انقلاب شیعه بوده است، در صورتی که جنبش اخوان یک جنبش سنی مذهب است. به گمان این دسته از نظریه پردازان، اصل مسئله به اختلاف بین شیعه و سنی باز می‌گردد. (برآهویی، اصول‌گرایی اسلامی ایران و تأثیرات منطقه ای آن، ص ۲۲۰. به نقل از محمدی، ۱۳۸۶) به عقیده امانوئل سیوان پس از انقلاب، شیعه عرصه‌های متفاوت خود را با سنی مشخص‌تر ساخته است، چه تأکید ایران بر ولایت فقیه و اکنش سنیان را برانگیخته است. یکی از رهبران جنبش اسلامی سوریه در مورد ولایت فقیه چنین اظهار نظر کرد:

ما هر چند فعالیت (امام) خمینی (ره) را به‌عنوان نماینده امام که موجب موفقیت‌های انقلاب ایران شده است به رسمیت می‌شناسیم، اما کاملاً متأسفیم که اصل امامت را که نتیجه حوادث تاریخی است هرگز نمی‌توانیم بپذیریم.

ما تأکید می‌کنیم این حق مردم است که رهبرش را انتخاب کند و رهبر مشروعیت خود را از منبع برتر و خارجی نمی‌گیرد.

سیوان در مورد تأثیرات انقلاب ایران بر تندروی‌های سنی اظهار می‌دارد که انقلاب ایران هیچ‌گونه همدلی را در رادیکال‌های سنی بر نینگیخت، اما در کوتاه‌مدت یک نمونه و منبعی برای الهام‌بخشی بود.

بسیاری از تندروی‌های مصری اعلام می‌کردند ما از انقلاب ایران آموختیم که پلیس و ارتش نمی‌تواند قیام مردم را سرکوب نماید. اما بلافاصله و پس از برقراری روابط ایران و سوریه، پرستیژ مذهبی - انقلابی ایران مورد سؤال قرار گرفت.

این مسئله جدای از آن که صرفاً تأثیر رفتار سیاسی ایران باشد، به قول دکتر عنایت:

از تفاوت جوهری میان شیعه و سنی و امتزاج ایدئولوژی‌ها با ناسیونالیسم بومی نشئت می‌گیرد. (همان: ص ۲۲۱ - ۲۲۲)

۳. عده‌ای دیگر این مسئله را از زاویه نیاز انقلاب اسلامی به حمایت دولت سوریه به‌عنوان یک کشور عربی در میان سایر کشورهای عرب از ایران بررسی کرده‌اند و علت آن را نیاز متقابل دو دولت باتوجه‌به شرایط خاص زمانی عنوان کرده‌اند. زیرا مسئله جنگ ایران و عراق و اختلاف عراق و سوریه خود باعث نزدیکی دو دولت ایران و سوریه شده است.

وقتی این مسئله از طرف برخی رهبران جنبش اسلامی سوریه نیز عنوان شده و برای نمونه عصام العطار عنوان کرد که سیاست خارجی ایران را در قبال سوریه باتوجه‌به مشکلات ایران در جنگ درک کند؛ و دیگر رهبران را که به

حمایت از عراق برخاسته و ایران را محکوم می‌کردند مورد انتقاد قرارداد ه
اند. (دکمجیان، ۱۳۷۷: ص ۱۸۷ - ۱۸۸)

۵. تأثیر بر حکومت سوریه

سوریه از کارشکنی کشورهای سست‌عنصر عربی در مقابل رژیم
صهیونیستی خسته شده بود و به دنبال متحد قدرتمند و دارای اراده واقعی
برای ایستادن در مقابل رژیم صهیونیستی بود که ایرانی که در رأس آن
عالمان دینی انقلابی وجود داشتند، دارای چنین انگیزه‌ای بود.

از طرف دیگر، سوریه که با مشکلات زیاد اقتصادی دست‌وپنجه نرم
می‌کرد، با این حرکت توانست تا حدودی این مشکل را حل کند.

عراق همواره دشمنی جدی برای سوریه بود و باتوجه‌به سوابق صدام
حسین و دشمنی او نسبت به رهبران انقلاب ایران و روحیهٔ زیاده‌خواهانهٔ
او، احتمال ایستادن او در مقابل انقلاب ایران بالا بود.

ایران با این حرکت توانست یک متحد برای خود در مقابل عراق تدارک
ببیند در جنگ ایران و عراق، سوریه با مسئله‌ای چندعاملی روبه‌رو بود.
سوریه از یک سو، همواره عراق را خطری جدی برای خود تلقی می‌کرد که
می‌توانست در صورت پیروزی در جنگ علیه ایران، جدی‌تر شود. به همین
خاطر برای درامان‌ماندن از این دشمن احتمالی، تا زمانی که احتمال
پیروزی ایران را در جنگ نمی‌داد، از ایران حمایت نکرد از سوی دیگر،
پیروزی کامل ایران و شکل‌گیری حکومت شیعی قوی در ایران و عراق برای
سوریه وحشتناک بود (محمدی، ۱۳۸۶: ص ۲۱۴)

به همین سبب رفتار سوریه در این قضایا به‌گونه‌ای بود که جنگ ایران
و عراق بازنده یا برنده نداشته باشد و این دو رقیب تاحدامکان به مسائل

خود مشغول باشند؛ بنابراین، بعد از شروع جنگ، به طور علنی از هیچ یک از طرف‌های جنگ حمایت نکرد، اما به‌خاطر ترس از پیروزی عراق، تنها به ارسال مخفیانه مقدار بسیار کمی تسلیحات نظامی به ایران اکتفا و از طرفی نیز به گروه‌ها و مخالفان صدام از جمله کردها، کمونیست‌ها، سوسیالیست‌ها و... کمک کرد.

با مشاهده افزایش مقاومت نیروهای ایرانی در برابر متجاوزان عراقی، مواضع دولت سوریه در حمایت از جمهوری اسلامی تغییر یافت و به‌صورت علنی از ایران حمایت و دولت عراق را به علت آغاز جنگ و حمله به ایران محکوم کرد و عراق را متهم کرد که به‌عنوان عامل امپریالیسم، جنگ را به نفع آمریکا و برای انحراف اعراب در مبارزه با رژیم صهیونیستی شروع کرده است. (امامی، ۳۱: ۱۳۷۶-۳۰)

مشکل دیگر سوریه در این دوران، جبهه جهاد اسلامی سوریه بود؛ این تشکل دینی - سیاسی بعد از روی کار آمدن حزب بعث که تمایلات سوسیالیستی داشت، همواره مشکل داشت؛ ولی به‌خاطر غلبه حزب بعث، جبهه اسلامی نتوانست حرکت قابل توجهی انجام دهد.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران و به راه‌افتادن حرکت‌های اسلامی در لبنان و عراق، رهبران این جبهه از جمله استاد عصام العطار (از رهبران برجسته اخوان المسلمین) در سال ۱۹۸۰ و ۱۹۸۲ بیشترین انگیزه را برای به راه‌انداختن انقلاب اسلامی در سوریه داشتند.

به همین خاطر بعد از یک دهه مباحث علمی، به حرکت‌های نظامی و شورش‌های مردمی روی آوردند که در این جریان، ارتش سوریه با تمام قدرت در مقابل این حرکت ایستاد و در درگیری‌های ارتش با شورشیان در شهر حماه

و حلب در فوریه ۱۹۸۲ که حتی با بمباران هوایی همراه بود، افراد غیرنظامی زیادی کشته شدند و عملاً جبهه جهاد اسلامی سوریه از صحنه سیاسی کشور خارج شد.

در این مرحله، حکومت سوریه برای کنترل درونداد انقلاب اسلامی ایران، از یک طرف آن را تأیید و از طرف دیگر در مقابل گروه‌های اسلام‌گرایی که با حرکت‌های نظامی تلاش داشتند در مقابل حکومت سوریه بایستند، مقابله کرد.

نکته‌ای که در اینجا لازم است که بدان تذکر داده شود، اینکه سوریه به واسطه تأثیراتی که از انقلاب اسلامی ایران گرفته بود، توانست بر این مشکلات به وجود آمده غلبه پیدا کند و آنها را به راحتی حل و فصل نماید و الا اگر انقلاب اسلامی از اخوان المسلمین حمایت کرده بود، شاید اوضاع سوریه بدتر می‌شد و الان دیگر حزب بعث بر سر قدرت نبودند؛ بنابراین انقلاب اسلامی به این طریق نیز بر سوریه تأثیراتی را گذاشته است.

نتیجه‌گیری

بعد از بررسی‌هایی که در زمینه تأثیرات انقلاب اسلامی بر سوریه انجام گرفت به این نتیجه می‌توان رسید که انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای بسیاری تأثیرگذار بوده است که این تأثیرات بعضاً به صورت مستقیم و گاهی غیرمستقیم انجام گرفته است که بر کشور سوریه نیز تأثیرات مستقیمی به دنبال داشته است.

البته حضرت امام خمینی (ره) برای اینکه بتواند انقلاب را به دیگر کشورهای صادر نماید، اقداماتی از جمله اعلام نمودن روز جهانی قدس، استفاده نمودن از حج و سفرکردن مسئولان نظام به کشورها مختلف، انجام دادند.

اما بر کشور سوریه می‌توان گفت که تأثیرات دوگانه‌ای داشته است، اینکه موجب به حرکت افتادن جبهه اخوان المسلمین که بعد از یک دهه فعالیت‌های علمی، دوباره فعالیت خود را از سر گرفتند و اقدام به فعالیت‌های نظامی علیه حزب بعث سوریه نمودند که این جبهه از انقلاب اسلامی حمایت‌های بسیاری نمود، ولی انقلاب اسلامی به‌خاطر معذوراتی که داشت، نتوانست از این حرکت اخوان المسلمین حمایت نماید.

تأثیر دیگری که انقلاب اسلامی بر سوریه داشته، بر حکومت حاکم بر سوریه بوده است، به این صورت که توانستند در مقابل صهیونیست‌ها مقاومت نموده و همچنین بعد از پیروزی‌های ایران در جنگ با عراق نیز به حمایت از ایران پرداخت که این امر موجب از بین رفتن ترس از عراق شد. در آخر اینکه سوریه توانست با الهام از انقلاب اسلامی جبهه‌های مقاومتی که در سوریه شکل گرفته بود را از بین ببرد.

منابع

- ۱) امامی، محمدعلی (۱۳۷۶). سیاست و حکومت در سوریه. تهران: وزارت امور خارجه.
- ۲) برزگر، ابراهیم (۱۳۹۱). نظریه‌های بازتاب جهانی انقلاب اسلامی ایران. تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- ۳) تدا اسکاچ پل، (۱۳۷۶)، دولت‌ها و انقلاب‌های اجتماعی، ترجمه سید مجید رویین تن، تهران: سروش.
- ۴) تلاشان، حسن، نصر ده زیری، الماس (۱۳۹۳). «تأثیر انقلاب اسلامی ایران در بیداری اسلامی تونس». سیاست، ش ۳۲.
- ۵) جعفری، مجید (۱۳۹۴). سوریه در بحران. کرج: آبارون.
- ۶) جلال درخشه جلال درخشه، سید مرتضی مفید نژاد (۱۳۹۱). «تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر اسلام‌گرایی در ترکیه». پژوهش‌نامه انقلاب اسلامی، ش ۲.
- ۷) حشمت‌زاده، محمدباقر (۱۳۸۵). تأثیر انقلاب اسلامی ایران بر کشورهای اسلامی. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ۸) خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۹). صحیفه امام. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چ پنجم.
- ۹) دکمجیان، هرایر (۱۳۷۷). جنبش‌های اسلامی در جهان عرب. ترجمه حمید احمدی. تهران: کیهان، چ سوم.
- ۱۰) دهخدا، علی‌اکبر، (۱۳۴۶)، لغتنامه، تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۱) محمدی، منوچهر (۱۳۸۶). بازتاب جهانی انقلاب اسلامی. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، چ دوم.

۱۲) مرتضی مطهری، (۱۳۵۹)، پیرامون انقلاب اسلامی، تهران: دفتر انتشارات اسلامی.

۱۳) النذیر، ارگان جبهه اسلامی سوریه، شماره ۱۸